

1956 és a sajtó

Eörsi László: 1956 és a sajtó

Részlet

[...]

1955 őszén született meg Gimes, *Haraszti, Losonczy, Vásárhelyi* megfogalmazásában az író-memorandum, amelyben 59 író és művész aláírásával **tiltakozott a kulturális vezetésben ismét megerősödő adminisztratív módszerek ellen**. Követelték *Az ember tragédiája* és *A csodálatos mandarin* műsorra tüzését, *Németh László Galilei* című darabjának bemutatását, *Benjámint* és *Nagy László* új versesköteteinek kiadását. A pártvezetés fenyegetésére **az aláírók** - *Aczél, Benjámint, Déry, Haraszti, Losonczy, Szervánszky Endre, Vásárhelyi* és *Zelk* kivételével - **viSSzakoztak**.

Az *SZKP XX.* kongresszusa után, amikor Hruscsov "titkos" beszédében leleplezte Sztálin bűneit, és egyben a sztálinista ideológiával való szakítást követelte, Rákosi pozíciója meggyengült. Ekkor az ellenzékiesség legfontosabb fóruma a *Petőfi Kör* értelmiségi mozgalma volt, és mellette a tovább radikalizálódó *Írószövetség*. Június végén Rákosi a pozsnai véres eseményeket kihasználva, tömeges letartóztatással akart leszámolni ellenfeleivel. Ám a szovjetek lemondatták és Moszkvába szállították. Helyét Gerő Ernő vette át, aki addig az MDP második számú vezetője volt.

Ekkorra már a rendszer érzékelhetően meggyengült. Rajk László és mások rehabilitálása, Gáli József Szabadság-hegy című drámájának bemutatása október 6-án mindinkább láthatóvá tette a hatalom sebezhetőségét. Ezen a napon jelent meg az *Irodalmi Újságban* *Novobáczky Sándor Különös emberek? és Háry Gyula Miért nem szeretem?* című írása is, amiben pártfunkcionáriusok gögjét, privilégiumait állítják pellengérré. *Október 22-én* az *Írószövetség* hét pontban fogalmazta meg a kiáltványát, a *Lengyel Írók Szövetségének* írt levelében fejezte ki szolidaritását a lengyelekkel. Mindezek megjelentek másnap az *Irodalmi Újság* különszámában. *Az Írószövetség és a Szabad Nép tiltakozásának is része volt abban, hogy az október 23-i tüntetés betiltását a pártvezetés visszavonta.*

Este kitört a forradalom, amelyben azonban már távolról sem az értelmiség, a sajtó munkásai játszották a főszerepet.

A forradalom harmadik napján, **25-én jelent meg az első szabadon szerkesztett lap, az Igazság**, amelyet *Obersovszky Gyula* és *Gáli* szerkesztett. Ez az újság már ekkor is nyíltan forradalomnak láttatta az eseményeket, ellentétben az akkori hivatalos sajtóval. Ez a trend **október 28-án változott**, ez volt a fordulat napja a forradalomban. A párt lapjában olyan cikkek jelentek meg, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak. Talán a legfigyelemreméltóbb *Molnár Miklós Válasz a Pravdának* című cikke. **Oktober 29-én megvalósult a sajtószabadság a megújult és az újonnan alakult lapok jóvoltából.** A pártellenzéki újságírók - többek között *Gimes, Kende Péter, Lócsei Pál* elindították a **Magyar Szabadságot**, *Haraszi* főszerkesztésében november 2-ától a megszűnt Szabad Nép helyett a **Népszabadságot**. Az ismét megalakuló pártok újságírói is visszatértek a korábbi szerkesztőségükbe (*Magyar Nemzet: Pártay Tivadar, Kis Újság: Kovács Béla, Népszava-Népakarat: Kéthly Anna, Szabad Szó-Új Magyarország: Féja Géza*). Több újság bírálta Nagy Imrét az addigi tétovasága miatt, határozottan azonban csak *Dudás József* lapja a **Függetlenség** fordult szembe vele ("Nem ismerjük el a jelenlegi kormányt"; "A koalíciós kormányt sem fogadjuk el"). A forradalom utolsó napjaiban megjelentek az egyházak lapjai is.

A forradalom idején egyszer, **november 2-án** jelent meg az **Irodalmi Újság**, benne többek között *Németh László Emelkedő nemzet, Pálóczi-Horváth György Lábhoz tett fegyverrel, Déry Tibor Barátaim, Füst Milán Levél Thukydidesz modorában az elesett hősök sírja felett, Szabó Lőrinc Ima a jövőért írásai, valamint Kassák Lajos A diktátor, Tamási Lajos Piros a vér a pesti utcán, Kónya Lajos A magyarokhoz, Fodor József Viharban, Benjámín László Elesettek, Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról* költeményei. Illyés verse hat éve lapult az íróasztal fiókjában, mire végre nyilvánosságot kaphatott.

November 5-től a szovjet invázió véget vetett a rövid sajtószabadságnak. Ezen a napon - röplap formában - már csak *Obersovszkyék Igazsága* jelent meg, majd hamarosan a föld alá kényszerült **Élünk** címmel, hogy továbbra is megőrizze a forradalom szellemét. A korábbi pártellenzéki írók egy csoportja (*Ádám György, Fekete Sándor, Kende Péter, Gimes Miklós, Justus Pál, Molnár Miklós*) november közepétől az **Oktober Huszonharmadika** című *illegális lapot* jelentették meg. Különböző csoportok számtalan röpcédulát szerkesztettek, sokszorosítottak, terjesztettek, köztük **Eörsi István** versét is (Szóba se állj vele!). Eközben az **Írószövetség** - más értelmiségi szervezetekkel - **tiltakozott a fiatalok deportálása ellen**, és hat pontos kiáltványt fogalmazott meg, amelyben többek között követelték az emberi szabadságjogokat, a törvényesség fenntartását, s azt, hogy a szovjet csapatok hagyják el az országot.

A kádárista pártsajtó, a Népszabadság, majd a Népakarat mindinkább megerősödött, majd megkezdődtek a megtorlások az újságírókkal és az írókkal szemben is. Állásaikból eltávolították, majd többüket letartóztatták, *Ádám Györgyöt* életfogytig tartó börtönbüntetésre, *Déry Tibort* kilenc évre, **Eörsi Istvánt** nyolc évre, *Fazekas Györgyöt* tíz évre, *Fekete Gyulát* egy évre (3 évre ff.), *Fekete Sándort* kilenc évre, *Haraszi Sándort* hat évre, *Háy Gyulát* hat évre, *Józsa Pétert* öt évre, *Kardos Lászlót* életfogytig tartó börtönbüntetésre, *Kemény Istvánt* négy évre, *Lakatos Istvánt* egy év, tíz hónapra Litván

Györgyöt hat évre, Lócsei Pált nyolc évre, Márkus Istvánt tíz évre, Molnár Zoltánt három évre, Tánczos Gábort 15 évre, Tardos Tibort fél évre, Tóbiás Áront egy évre (3 évre ff.), Varga Domokost két évre, Zelk Zoltánt három évre ítélték.

(Eörsi László történész beszéde az 1956-os forradalom ötvenedik évfordulóján, a Magyar Újságírók Országos Szövetsége ünnepi megemlékezésén, a MÚOSZ székház Mikszáth-termében hangzott el.)